

ПРЕДГОВОР

Добър мой приятел-математик обича да казва, че има три вида науки:

естествени – математика, химия, физика;

неестествени – литература, история, психология;

противоестествени – с единствен представител правото.

Често ми е трудно да го опровергая.

Защото „правото е изкуство на доброто и справедливото“, но може да се изроди в буквоядство, да се прояде от корупция и под мантията му да се настани произволът.

Защото правото трябва да възцарява ред, но това не може да стане, ако в самото него няма такъв.

Защото правоприлагането не може да разчита на гениални проблясъци и на малцинство от таланти, а му е нужно добро равнище у мнозина.

Защото студентите учат теория, но не знаят, как да я прилагат на практика.

Защото юристите научават практическото правоприложение от всевъзможни източници; поради това го умеят по най-различни начини, владеят го в нееднаква степен, а някои не го могат никак.

Защото всеки спор предполага единен език на участниците в него, а разноезичието в юридическата аргументация я обезсмисля.

Защото без аргументация правото престава да е изкуство, нито може да е добро и справедливо. Тогава то се изражда в буквоядство, прояжда се от корупция и в него се настанява произволът.

Мисълта се дисциплинира, умът се въздига над буквата на закона, умението за аргументация се научава, практическото прилагане на теорията се овладява и единният език на юристите се установява чрез решаването на казуси.

Въпрос обаче само на късмет е, дали през време на следването се решават казуси и как се решават. Не е достатъчно, казусът да бъде даван като пример или да се използва като аргумент. Казусът трябва да се *решава*. Решаването на казус е намирането на 1) обоснован, 2) пълен отговор на въпросите, които той поражда, 3) при съобразяване на всички релевантни факти.

Решаването на казуса трябва да се подчинява на *общоприета конвенция*. В българското правно образование такава няма.

Поради това често се работи по почина „колкото можем – толкова правим“. Този доморасъл подход води не до обосноваване, а до „уцелване“ на „верния“ отговор. При него мисленето е заместено от инстинкти, предубеждения и зазубрени правила. Такова примитивно занимание с казуса е напълно негодно при сложни житейски ситуации: при него аргументацията (доколкото въобще я има) е неясна. То е изтъкано от логически грешки, не съобразява всички релевантни факти и е негодно да обозре породените правни последици.

Такова „решаване“ замества правоприлагането с произвол, прокужда интелекта, за да възцари буквоядство и така позволява на корупцията да измести справедливостта. За да се пресекат корените на тия злини, е нужно действие. Единният начин на правно аргументиране, общата методология при решаването на казуси и ясната мотивация при правоприлагането – колкото и банално да изглежда – са мощно средство, нещата да станат по-добри.

За да се използва обаче това средство, то трябва да се знае. А за да се знае, трябва да се научи. В тази книга излагам моята представа за решаване на казус и за начина на писменото

формулиране на това решение. Тя може да помогне на тези, които знаят, че изучаването на правото не престава никога.

Първата част на книгата предлага алгоритъм за решаването на частноправни казуси.

Този алгоритъм не може да се прецизира до крайност. Прекалено подробният алгоритъм подтиква към наизустяване, подтиква мисленето и обезсмъртява грешките на автора си. Наред с това няма „идеална“ степен на подробност, която да е подходяща за всички казуси. Един и същи алгоритъм при прост казус може да е излишно претоварен с ненужни стъпки, а при друг да се окаже недостатъчен. Алгоритъмът по същината си е рецепта за строго определен проблем. Казусите обаче могат да са само подобни и никога не са еднакви. Ако алгоритмите бяха всесилни, правораздаването щеше отдавна да е поверено на компютрите. Затова при всеки конкретен казус алгоритъмът се изработва и доуточнява самостоятелно.

Решаването на казуса е дело на мисълта. То трябва да се излее в писано слово, за да може останалият свят да го узнае, разбере и приеме или отхвърли.

В университетските пространства често се чува преподавателски вопъл, че студентите не умеели да пишат. Никой обаче не ги кара да пишат, нито пък им казва, как да го правят. Ех *nihilo nihil fit*.

Затова във втората си част книгата описва и принципите за написването на решението. Така тя предлага единна конвенция в тази област.

„Който може – го прави; който не – учи другите“. За да се покаже, че не винаги е така, и тъй като живеят пример е по-добър от абстрактното обяснение, двете теоретични части на книгата са последвани от пет решени казуса (Приложения А).

Аналитичното мислене, към което няма да се уморя да призовавам, е илюстрирано с множество схеми, графики и таблици в края на книгата (Приложения В).

Предлаганите алгоритми за решаване и принципите за писмено формулиране нито са единствените възможни, нито претендирам, те да са най-добрите. Докато пишех, често се съмнявах, че предлагам оптималното; съмнявам се и сега. Убеден съм обаче, че началото трябва да се тури – *sunt, qui ne cadant, semper iacent*. Надявам се, това начало да се продължи и от други – *feci, quod potui, et faciant meliora potentes*.

Затова ще съм благодарен и на всички, които отправят критика, посочат пропуск или предложат подобрене. Това те могат да сторят на christian_takoff@abv.bg или на адреса на издателство „Сиби“ – sibi@sibi.bg.

Ноември 2006 г.

Кр. Т.

СЪДЪРЖАНИЕ

I. ЕТАПИ НА РЕШАВАНЕТО

A. ВЪПРОСИТЕ

1. *Формулиране на въпросите*
2. *Видовете въпроси*
3. *Спасителната схема*
4. *Отсяване на въпросите. Поредност на разглеждане и групиране*
 - a) Повторение на въпроси
 - b) Неотносими въпроси.
 - c) Поредност на разглеждане
 - d) Групиране на въпросите
5. *Въпроси от други правни клонове*

B. ФАКТИТЕ

1. *Систематизиране на фактите*
 - a) По хронология
 - b) По обекти
 - c) По субекти
2. *Интерпретация и попълване на фактите*
3. *Изявления, твърдения и становища на страните*
4. *Дати, числа, технически указания*
5. *Характерни грешки при работата с фактите*

C. НОРМИТЕ

1. *Извличане на правната норма*
 - a) Разлика между разпоредба и норма
 - b) Структура на правната норма
2. *Как да намерим нормите?*
 - a) Къде да търсим
 - b) Как да не изпуснем нещо?
 - c) Как да отсеем излишното?
 - d) Асоциативното мислене – помощник при търсенето и коректив на прекомерността
3. *От хаос към космос*
 - a) Съотношения между правните норми
 - b) Някои основни правила за действието, дерогирането и тълкуването на правните норми
 - (i) Действие на закона
 - (ii) Правила за дерогирането
 - (iii) Тълкуване и аналогия
 - c) Поредност на анализа при множество възможни правни норми
 - (i) Вземания и абсолютни права
 - (ii) Потестативни права / едностранни изявления (извън възраженията)
 - (iii) Възражения и правопрепятстващи обстоятелства

D. СУБСУМИРАНЕТО

1. *Изясняване на предпоставките на нормата*
 - a) Множество предпоставки в хипотезата
 - b) Предпоставки, които не са установени изрично
 - c) Поредност на проверката на отделните предпоставки
2. *Същност на субсумирането. Правила за извършването му. Грешки в хода му*
 - a) Общо понятие за силогизъм
 - b) Особености на правния силогизъм (субсумиране)
 - c) Грешки при субсумирането

Е. ИЗВОДИТЕ

1. *Проверка на субективното право*
 - а) Възникнало ли е правото?
 - б) Съществува ли правото все още?
 - в) Изискуемо ли е правото?
2. *Кумулация, алтерация и евентуалност на права*
 - а) Кумулация на права
 - б) Алтерация на права
 - в) Евентуалност на права
 - г) Значение на съотношенията на кумулация, алтерация и евентуалност
3. *Колизия (конкуренция) на права*
 - а) Колизии между вещни права
 - б) Колизии между вещни и обезпечителни права
 - в) Колизии между вещни и облигационни права
 - г) Колизии между интелектуална собственост и вещни права
 - д) Колизии между облигационни (вкл. и потестативни) права
 - е) Колизии между права, подлежащи на вписване
 - ж) Колизии при удовлетворение на множество кредитори
 - з) Колизии при съвместно титулярство на права и между членове/съдружници/акционери
4. *Систематизация на изводите*

II. НАПИСВАНЕ НА РЕШЕНИЕТО

А. ПЛАН НА ИЗЛОЖЕНИЕТО

1. *Последователност при изграждането на плана*
2. *Начини на структуриране*
3. *Ориентация в изложението и препращания*

В. УБЕДИТЕЛНОСТ, АРГУМЕНТАЦИЯ И СТИЛ

1. *Убедителност на изложението*
2. *Особености на юридическата аргументация*
 - а) „През деня неуморно изграждам, през нощта без пощада руша
 - б) Непрестанно позоваване на закона
 - в) Пълнота на субсумирането. Допустими изключения
 - г) Обосновка на начина на тълкуване и на аналогията. Позоваване на авторитет
3. *Стил*
 - а) Краткост, яснота и относимост
 - б) Експертен и съдебен изказ
 - в) Терминология, прецизност и богатство на речника
 - г) Езикова грамотност и почерк

С. ТЕХНИЧЕСКИ ИЗИСКВАНИЯ

1. *Бележки под линия*
2. *Позовавания на литература*
3. *Позоваване на съдебна практика*
4. *Цитиране на нормативни актове*
5. *Кога и какво може да се очаква да се цитира?*
6. *Съкращения*

Д. ВЪНШНО ОФОРМЛЕНИЕ

Е. РАЗЛИКИ МЕЖДУ ИЗПИТНА И КУРСОВА РАБОТА

Приложения А. РЕШЕНИЯ НА КАЗУСИ

Приложения В. СХЕМИ, ГРАФИКИ, ТАБЛИЦИ